

Бібліокур'єр

№ 2-3(19), 2017 Інформаційний бюлетень Наукової бібліотеки Чернігівського національного технологічного університету

БІБЛІОТЕКА ІНФОРМУЄ

МІСЦЕЗУСТРІЧІЗМІНИТИ...МОЖНА!
БІБЛІОТЕКА РОЗШИРЮЄ СВОЄ
ПРЕДСТАВНИЦТВО

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП ДО РЕСУРСІВ
DeGruyter

Стор. 1

БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ДЛЯ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стор. 2-3

МІЖНАРОДНІ СТИЛІ ЦИТУВАННЯ ТА ПОСИЛАННЯ В НАУКОВИХ РОБОТАХ

Стор. 4

СТОРІНКАМИ ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ.

ІЗ ГЛИБИНИ ВІКІВ

Стор. 5

ШУКАЧ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ

Стор. 6-7

РАДИМО ПРОЧИТАТИ

Стор. 8

НОВИНИ БІБЛІОТЕКИ

МІСЦЕ ЗУСТРІЧІЗМІНИТИ... МОЖНА! Бібліотека розширює своє представництво

На сьогоднішній день співпраця з соціальними мережами стала перспективним напрямом інформаційної діяльності бібліотеки; вона дає змогу налагодити діалог із сучасним користувачем Інтернету, якісно та змістовно рекламувати свою діяльність.

Інформаційні технології активно використовуються в роботі наукової бібліотеки Чернігівського національного технологічного університету.

Вже кілька років ми викладаємо новини, популяризуємо послуги та фонди за допомогою **Facebook** і **YouTube**. Зараз із задоволенням повідомляємо про відкриття представництва у **Twitter**, **LinkedIn**, **Flickr**, **Google+**.

Шановні читачі! Ми дуже раді зустрічам з вами як у реальному житті, так і у віртуальному просторі та докладаємо багато зусиль, щоб ви поверталися до нас знову і знову.

Сподіваємося, що ви допоможете нашій бібліотеці стати ще кращою.

Посилання на ресурси наукової бібліотеки зі сторінки веб-сайту «Ми в соціальних мережах».

[Бібліотека в соціальних мережах:](#)

Facebook - найбільша соціальна мережа в світі;

YouTube - відеохостингова компанія, що надає користувачам послуги зберігання, доставки та показу відео;

Twitter - соціальна мережа для публічного обміну повідомленнями;

LinkedIn - соціальна мережа для пошуку і встановлення ділових контактів;

Flickr - один з найпопулярніших сервісів, призначених для зберігання фотографій і відеороликів он-лайн;

Google+ (Google Plus) - багатомовна соціальна мережа.

[ВІДКРИТИЙ ДОСТУП ДО РЕСУРСІВ DeGruyter](#)

Наукова бібліотека ЧНТУ в рамках співпраці з ELibUkr отримала тестовий доступ до онлайн-колекції журналів міжнародної компанії **DeGruyter**.

База **DeGruyter** містить :

- ◆ понад 900 журналів, з них 507 відкритого доступу;
- ◆ понад 730 журналів англійською;
- ◆ видання з високим імпаکت-фактором.

За галузями знань охоплено: мистецтво, історію, архе-

ологію, філософію, біологію, хімію, лінгвістику, літературу, математику, фізику, право та медицину.

Заборонено використання бази з комерційною метою, а також використання програм автоматичного скачування та завантаження цілих журналів або окремих випусків.

Перегляд ресурсів видавництва DeGruyter буде доступний до 30 червня в локальній мережі університету.

БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ДЛЯ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ

Соціальні мережі для наукових працівників - необхідна складова професійного розвитку. Це інтерактивні майданчики для представників наукової спільноти з широкими можливостями для обміну думок, пошуку і створення груп зі схожими науковими інтересами, розміщення своїх публікацій і інтеграції в наукове життя академічної спільноти. Унікальне джерело інформації про наукові конференції і додаткові можливості для представників академічної спільноти. Існує ціла група спеціалізованих соціальних мереж, призначених для використання науковими працівниками.

ResearchGate

<https://www.researchgate.net/>

Міжнародна безкоштовна соціальна мережа - засіб для співпраці вчених всіх наукових дисциплін присвячена дослідницькому процесу. Вона надає такі мережеві додатки, як семантичний пошук (пошук за анотацією), спільне використання файлів, обмін базою публікацій, форуми, методологічні дискусії, тощо.

Присвячена науковим дослідженням (найбільш яскраво представлені природні і точні науки). Учасники можуть створювати свій персональний блог всередині мережі.

Чим корисно:

- ♦ актуальна інформація по публікаціям, дисертаціям, конференціям;
- ♦ пошук близьких за інтересами дослідників і публікацій;
- ♦ створення власного блогу і публікація своїх робіт,
- ♦ обмін частковими або повнотекстовими варіантами наукових робіт;
- ♦ рекомендації книг;
- ♦ семантичний пошук, що дозволяє відстежувати публікації як у внутрішній базі сайту, так і в зовнішніх джерелах;
- ♦ пошук роботи в різних наукових закладах;
- ♦ форуми та дискусії.

Істотна незручність - реєстрація. ResearchGate дає змогу реєструватися лише за наявності електронної скриньки на домені університету (.edu).

Акаунт безкоштовний, однак для того, щоб його отримати, треба відповісти на кілька запитань, перш за все потрібно вказати інститут або компанію, з якими ви пов'язані.

Academia.edu

<https://www.academia.edu/>

Створена у 2008 р. **Academia.edu** позиціонується як універсальна мережа для представників усіх сфер науки. У ній зареєстровані майже 16 мільйонів користувачів, які завантажили 43 мільйони наукових робіт.

Мікс соціальної мережі і мікроблогінгового сервісу типу Twitter, який призначений для спілкування дослідників з різних областей науки.

На відміну від ResearchGate тут можуть зареєструватися не тільки діючі студенти і співробітники вузів, а й незалежні дослідники. Сайт допомагає знаходити людей з близькими інтересами, отримувати інформацію про їх наукові досягнення і стежити за їхніми публікаціями (деякі роботи можна навіть скачати).

Чим корисно:

- ♦ відстеження поточних публікацій,

- ♦ оцінка ступеня розробленості теми;
- ♦ формування кола читання;
- ♦ публікація власних статей;
- ♦ відстеження цитованості;
- ♦ пошук за автором і ключовими словами.

REIsearch

<http://www.eismd.eu/reisearch/>

REIsearch - платформа і місце спілкування громадян, дослідників, політиків усього світу з ключових питань.

Підтримується Elsevier.

Nature Network

<http://network.nature.com/>

Соціальна мережа для професійного спілкування вчених усього світу. Це місце онлайн-зустрічей, де Ви і Ваші колеги могли б збиратися, обмінюватися ідеями, консультуватися з науковим співтовариством, запропонувати свій досвід, щоб допомогти іншим. Можна створити свою персональну сторінку, свої дослідження, розмістити список публікацій, створити свій список контактів, приєднатися до групи однодумців, вести свій блог.

Можна створити свою персональну сторінку, свої дослідження, розмістити список публікацій, створити свій список контактів, приєднатися до групи однодумців, вести свій блог.

Чим корисно:

- ♦ створення власної мережі професійних контактів і можливість завжди бути в курсі їх діяльності;
- ♦ формування спеціальної групи для вашої лабораторії, відділу, установи;
- ♦ форуми для обговорення тем, пов'язаних з вашим напрямком;
- ♦ Workbench-функція, що дозволяє налаштувати свій робочий простір, притягнувши сюди різні програми;
- ♦ можливість задати питання іншим вченим і отримати експертну відповідь.

Scientific Social Community

<https://www.science-community.org/>

Серед українських розробок відзначимо Scientific Social Community, створену у 2008 році стипендіатами програми «Завтра.UA» за підтримки Фонду Віктора Пінчука. Наукова соц-

мережа об'єднує понад 40.000 вчених з України, Росії, Білорусії, Казахстану та інших країн. Проект надає сервіси для моніторингу грантів, конференцій, наукових вакансій, журналів і наукових подій, а також можливості для пошуку партнерів для наукових досліджень.

Ukrainian Scientists Worldwide

<http://usw.com.ua/>

Мережа **Українські науковці у світі** (Ukrainian Scientists Worldwide) створена українськими аспірантами в Німеччині.

Мережа об'єднує науковців різних галузей науки.

Кожен із зареєстрованих учасників має можливість вступити до вже існуючої наукової групи, або створити свою власну.

Мережа українських науковців Ukrainian Scientists Worldwide - це:

- ♦ потенційні партнери для успішних досліджень як з України так і з цілого світу;

БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ

- ◆ розміщення оголошень про наукові заходи в Україні та за кордоном;
- ◆ поради, рекомендації та досвід спеціалістів з різних галузей науки;
- ◆ спілкування за науковою тематикою;
- ◆ обговорення нагальних наукових питань і висвітлення останніх новин у науці;
- ◆ спільні проекти науки та бізнесу та багато іншого.

Учасниками мережі є доктори та кандидати наук, а також PhD та Dg. з таких країн як Німеччина, Бразилія, Сполучені Штати, Швейцарія, Великобританія, Японія, Україна, Австрія. Відвідують мережу представники 19 країн.

Loop

<http://loop.frontiersin.org/>

Науково—дослідна мережа, створена видавництвом Frontiers в партнерстві з Nature. Loop - платформа для інтеграції наукових журналів і веб-сайтів, створення наукового профілю вченого, наукового спілкування. Платформа була спеціально розроблена для підвищення "видимості", доступності, сприяння зворотного зв'язку між дослідниками.

Social Science Research Network

<https://www.ssrn.com/en/>

Ресурс призначений для мережевого спілкування дослідників в галузях соціальних і гуманітарних наук (право, економіка, політика, філософія, література, менеджмент, маркетинг, риторика, комунікації, фінанси, медицина та інші). Тут користувачі, яких налічується понад 1,7 мільйона, зможуть знайти колег та отримати доступ до інформації, якою вони цікавляться.

Плюс цієї мережі - електронна бібліотека, база даних з різноманітних статей, монографій та інших наукових публікацій користувачів сайту. Більшість матеріалів знаходиться у вільному доступі, і їх можна вивчити, навіть не реєструючись на сайті. Система інформує, що загалом в бібліотеці можна подивитися близько 450 тисяч авторефератів та близько 365 тисяч готових наукових робіт.

CiteULike

<http://www.citeulike.org/>

Безкоштовний сервіс, що дозволяє зберігати, організувати і поширювати наукові статті різної тематики. Соціальна мережа вчених на основі їх публікацій.

ScienceSeeker

<http://www.scienceseeker.org/>

ScienceSeeker - агрегатор блогів. Творці сайту автоматично збирають публікації з більш ніж 1000 блогів в форматі RSS або Atom.

Всі блоги розподілені за тематикою, і Ви можете подивитися тільки ті блоги, які вас цікавлять. Якщо ви ведете свій блог і хочете, щоб про нього довідалося більше людей - зареєструйте свій блог в ScienceSeeker.

SEED

Комплексний ресурс, який надає актуальну наукову, політичну і бізнес-інформацію з можливістю її вільного обговорення.

Mendeley

<https://www.mendeley.com/>

Безкоштовна програма для управління бібліографічною інформацією, яка дозволяє зберігати і переглядати дослідницькі праці в форматі PDF, а також має підключення до міжнародної соціальної мережі вчених. Для отримання доступу до використання програми необхідно створити обліковий запис на сайті соціальної мережі.

Базовий пакет Mendeley поширюється як freeware. Також існують платні версії зі збільшеними квотами на зберігання матеріалів і створення груп.

Чим корисно:

- ◆ 500 Мб серверного простору для зберігання документів;
- ◆ використання тегів для категоризації документів;
- ◆ вбудований PDF-рідер з можливістю робити позначки;
- ◆ пошук по всій бібліотеці (за назвою документа, за автором або за власним ключовим словом);
- ◆ статистика перегляду завантажених документів;
- ◆ повноцінний профіль із зазначенням інтересів та іншої особистої і професійної інформації.

myExperiment

<https://www.myexperiment.org/home>

Ця соціальна мережа для обміну досвідом експериментальних досліджень.

Орієнтована на публікацію результатів комп'ютерних модулів експериментів і графічне представлення потоку завдань (workflow). Проект підтримується університетами Оксфорда і Манчестера.

Весь процес дослідження від початку і до кінця відображається у вигляді наочних діаграм і дозволяє спланувати власні дослідження, спираючись на результати попередників, а також проаналізувати допущені ними помилки і недоліки.

Чим корисно:

- ◆ перегляд того, як проходять експерименти інших дослідників;
- ◆ побудова наочних діаграм;
- ◆ можливість ретельно планувати власні дослідження і ділитися результатами з колегами на будь-якій відстані.

GEANT

<https://www.geant.net/Pages/default.aspx>

Пан-Європейська мультигігабітна науково-освітня мережа, яка

об'єднує більш ніж 8000 наукових установ та більш ніж 40 млн. користувачів.

Мережа GEANT дає змогу всім її учасникам проводити спільні наукові дослідження, кооперуватися для наукової діяльності та впроваджувати освітні програми.

Асоціація УРАН забезпечує українській науково-освітній спільноті доступ до мережі GEANT і єдина має контракт з оператором мережі GEANT – британською компанією GEANT Ltd. (колишня DANTE Ltd.) - за принципом «одна країна – одна науково-освітня мережа».

БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ

МІЖНАРОДНІ СТИЛИ ЦИТУВАННЯ ТА ПОСИЛАННЯ В НАУКОВИХ РОБОТАХ

Процес інтеграції в єдине світове наукове співтовариство вчених з різних країн вимагає включати в списки використаної літератури до наукових праць бібліографічні описи використаних джерел у відповідності з єдиними правилами і способами оформлення.

10 березня 2017 року набув чинності Наказ Міністерства освіти і науки України "[Про затвердження вимог до оформлення дисертації](#)"

Вимоги визначають структуру та правила оформлення дисертації. Зокрема, вимоги до оформлення титульного аркушу, оформлення анотації, основної частини, обсягу основного тексту, розділів дисертації, оформлення списку використаних джерел тощо.

Список використаних джерел формується здобувачем наукового ступеня за його вибором одним із таких способів:

- ◆ у порядку появи посилань у тексті;
- ◆ в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- ◆ у хронологічному порядку.

Також у Наказі Міністра освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» наведений перелік міжнародних стилів списку наукових публікацій.

Бібліографічні описи використаних джерел оформлюються відповідно зі стандартизованими вимогами оформлення. На вибір можна використовувати Національний стандарт України [ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»](#) або один з 11 міжнародних стилів цитування (MLA style, APA-1,2, Chicago/Turabian style, Harvard style, ACS, AIP, IEEE, Vancouver, OSCOLA, APS, Springer MathPhys Style), віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, що є загальноживаними у закордонній практиці оформлення наукових праць.

Пропонуємо ознайомитись з переліком стилів та спеціальними програмами - генераторами міжнародних стилів.

MLA (Modern Language Association) style - розроблений Асоціацією сучасних мов Америки.

Цей стиль найбільш часто використовується для цитування статей і джерел з мистецтва і гуманітарних наук (мистецтво, література, філософія, релігія тощо).

APA (American Psychological Association) - стиль американської психологічної асоціації, який використовується для оформлення цитат і джерел в психології, освіті, соціальних науках.

Chicago Style (Turabian) – розроблений і введений Видавництвом Чиказького університету з 1906 року.

Використовується при написанні курсових, дипломних та докторських робіт з історії.

Harvard Referencing style – Гарвардський стиль - стиль «автор-дата» (author-date), є найбільш поширеним в галузі гуманітарних та соціальних наук, використовується в публікаціях академічного характеру

ACS style (American Chemical Society) – розроблений Американським хімічним товариством.

Використовується для науково-дослідних робіт в галузі хімії та інших природничих наук.

AIP style (American Institute of Physics) – стиль Американського інституту фізики заснований на AIP Style Manual. Використовується в галузі фізики, фізичних наук.

IEEE style (Institute of Electrical and Electronics Engineers) – стиль Інституту інженерів електротехніки та електроніки. Є поширений формат для написання наукових праць, який активно використовують у технічних сферах, особливо в галузі інформатики й електроніки.

IEEE стиль базується на основі стилю Чикаго **Vancouver or numeric or footnote-endnote style** (Ванкуверський або цифровий стиль) - використовується багатьма науковими журналами, особливо біомедицини.

OSCOLA style – сфера застосування – юриспруденція.

Міжнародні стилі бібліографічного опису відрізняються:

- ◆ наявністю та розташуванням бібліографічного опису та розділових знаків у списку;
- ◆ графічно-шрифтовим оформленням (виділяють окремі елементи курсивом – назву монографії для книги, назву періодичного видання для статті);
- ◆ використанням англійських скорочень незалежно від мови складання бібліографічного опису;
- ◆ оформленням публікації в цілому.

Для спрощення процесу укладання списку використаних джерел згідно з певним міжнародним стилем науковці можуть користуватися спеціальними програмами - генераторами міжнародних стилів.

VAK.in.ua

<http://vak.in.ua/>

Цей портал створений для полегшення процедури оформлення наукових джерел відповідно до вимог Вищої атестаційної комісії (ВАК) України та проходження нормоконтролю при написанні публікацій, курсових, дипломних, дисертацій та інших наукових робіт, згідно до вимог «ДСТУ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Cite This For Me

<http://www.citethisforme.com/>

Онлайн-генератор CiteThisForMe створює бібліописи в APA, MLA, Гарвардському стилі.

Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс: вибираєте джерело (книга, газета, журнал, сайт, інше), заповнюєте поля (результати відображаються у правій колонці) і експортує бібліографію у текстовий файл.

Citation Machine

<http://www.citationmachine.net/>

Онлайн-генератор забезпечує оформлення посилань та бібліографічних списків відповідно до міжнародних вимог за стандартами: MLA, APA, Turabian і Chicago Style.

Що потрібно знати:

Вибрати формат бібліографічного опису
⇒ ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT)

⇒ Міжнародні стилі

Використовувати онлайн-генератори бібліографічного опису.

Використовувати керівництва і довідники при оформленні бібліографічного опису списку літератури.

СТОРИНКАМИ ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ

ІЗ ГЛИБИНИ ВІКІВ

Місцевість, де нині розташований головний корпус Чернігівського технологічного університету, була заселена людьми з давніх часів. Археологи знайшли сліди старовинних поселень, які майже суцільно вкривали край гряди пагорбів надзаплавної тераси Десни від річки Стрижня до села Улянівка. Під час недавніх розкопок, що проводились на місці будівництва комплексу багатоповерхівок біля готелю Придеснянський, були знайдені артефакти доби неоліту (Дніпро-донецька археологічна культура V – III тис. до н.е.), епохи бронзи (III-II тис. до н.е.), раннього заліза (Милоградська археологічна культура VII – I ст. до н.е.). Вчені вважають, що в новому кам'яному віці Чернігівщину заселяли племена, які прийшли сюди з різних регіонів: одні з Північної Європи – предки фінів і лапландців, інші з Південної Європи – давні народи Середземномор'я. В добу бронзи наш край заселили індоєвропейці, які зрештою тут і залишились. На думку вчених, до приходу на Чернігівщину літописних сіверян тут жили люди, що розмовляли мовою близькою до сучасних литовської та латиської. Саме до цього періоду (I тис. н.е.) відноситься й більша частина розкопаних поблизу Технологічного університету старожитностей. Археологи знайшли засипані землею котловани напівземлянок, в яких жили давні люди, зернові ями, в яких вони зберігали збіжжя. Серед викинутих або загублених ними предметів: уламки грубих глиняних горщиків, керамічні пряслиця – маховики для веретена, залізний серп. Згадане поселення було невеликим, щось на зразок хутора, воно припинило своє існування ще перед появою давньоруського міста Чернігова.

Про існування життя в цій місцині у XI –XIII ст. ми знаємо не тільки з розкопок, хоча й вони підтверджують перебування людей в цей період на території військової частини (колишнього полку зв'язку) та біля кінотеатру Перемога. Справа в тому, що для давніх людей річки були не тільки джерелом води і місцем риболовлі, вони також слугували транспортними магістралями, через які човнами можна було не тільки переміщатися самим, а й перевозити вантажі. Згодом вздовж річок стали з'являтися суходільні дороги. Певно, саме дякуючи дорозі, що вела до Седнева й Новгород-Сіверського, виникло й давньоруське поселення біля Технологічного університету. З літописів ми знаємо, що цією дорогою мандрували не лише мирні купці і торговці, а й час від часу нею проносились великі загани військ. Так 1 листопада 1068 р., коли на Русь вперше прийшли половецькі орди, з Чернігова в бік Седнева рушила армія Чернігівського князя Святослава Ярославича. Вона раптовим ударом

розбила переважаюче за чисельністю половецьке військо, частина ворогів була побита чи утопилася в Снові, в полон потрапив навіть хан Шарукан. Після перемоги тією ж дорогою військо Святослава повернулося до Чернігова.

Цей випадок, як одне з чудес ікони Чернігівської Єлєцької Божої Матері, вписав до книги «Скарбница потребная» ігумен цього монастиря Іоанікій Галятівський у 1676 р.

По дорозі, що йшла через поселення біля університету, у грудні 1152 р. крокувало військо Володимиро-Суздальського князя, засновника Москви - Юрія Долгорукого. В цей час, на Чернігівщині точилася громадянська війна: князі Давидовичі і Ольговичі – двоюрідні брати, боролися між собою за право володіння містами і селами. Юрій Долгорукий підтримав Новгород-Сіверського князя Святослава Ольговича. Їхнє об'єднане військо, до складу якого входили й загани половців, рухалось з боку Березного. Дійшовши Гуричева, Юрій став табором і звідти послав половців пустошити навколо Чернігова. Досі точно невідомо, де саме знаходилося містечко Гуричів, дехто з істориків вважає, що воно було на місці Яцевої гори біля села Новоселівка, інші дотримуються думки, що воно було на місці військової частини поблизу Технологічного університету.

В будь-якому разі, давньоруське поселення біля університету не пережило Батисевої навали 1239 р., коли на наше місто напала монгольська армія. Чернігів захищав князь Мстислав Глібович, але його дружина була малочисельна, її було розбито, місто взято штурмом і спалене, чернігівський єпископ взятий в полон і переведений до Глухова. Ймовірно, подібна доля спіткала й багатьох простих містян, що лишилися живими, однак історія про монгольський погром не забулася, через століття вона відтворилася в легендах.

В книзі, присвяченій 900-літтю чернігівської єпархії, виданій на початку XX ст., було наведено цікавий місцевий переказ. В ньому йшлося про таке: коли до передмістя Чернігова – Бобровиці прийшло монгольське військо очолюване «поганим царем», воно спалило село й церкву, але Господь покарав за це невірних, все їхнє військо разом із царем раптово осліпло. Хтось з місцевих жителів вказав монголам криницю, вода якої мала здатність повертати зір і цілювати хвороби очей, тоді поганий цар здався чернігівцям і стоячи на горі преклонився перед чернігівським князем, від того часу гора на Бобровиці називається Преклонною, а рів біля неї Поганим. Ця гора і нині височіє над Новгород-Сіверською трасою при виїзді з Чернігова, але в XX столітті вона стала називатися Яцевою горою, по імені першопоселенця новозаснованого села.

Галятівський Іоанікій. Скарбница потребная и пожиточная всему свету. – Новгород-Северский, 1676. – [8]. 28 л.

Ігор Ігнатенко
історик, археолог,
краєзнавець

СТОРИНКАМИ ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ

ШУКАЧ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ

16 травня весь світ відзначив 200 - річчя від дня народження Миколи Костомарова (1817-1885), людини непересічної долі, видатного історика, етнографа і фольклориста, письменника і громадського діяча.

Микола Іванович був високоосвіченою людиною, наполегливим шукачем історичної істини, талановитим архівістом, засновником народницького напрямку в національній історіографії.

Народився М. І. Костомаров у 1817 році у селі Юрасівка Острогожського повіту Воронізької губернії.

Його батько, Іван Костомаров, був нащадком козаків-переселенців зі Слободської України, місцевим поміщиком. Вже в похилому віці він обрав собі за дружину українську селянську дівчину, кріпачку і відправив її вчитися до Москви. Повінчалися батьки хлопчика вже після його народження.

У дитячі роки, коли формувався світогляд майбутнього вченого, він спілкувався здебільшого з українськими селянами. Трагічна загибель Івана Костомарова завадила визнати Миколу своїм сином. Хлопчик перебував у кріпачькій залежності до 1832 року й отримав волю завдяки неймовірним зусиллям матері. Вона фактично викупила сина з кріпацтва у родичів покійного чоловіка.

Незважаючи на статус кріпачки, мати старалася дати йому найкращу освіту в межах своїх можливостей і все життя підтримувала його прагнення зростати в інтелектуальному сенсі.

Микола був надзвичайно здібною дитиною, навчився грамоти і перечитав багато книг з бібліотеки батька. З десяти років він з успіхом навчається у московському пансіоні. Після втрати чоловіка мати перевела його ближче до дому у воронезький пансіон, де він пробув недовго. Хлопчику було зовсім не цікаво, він ледь висиджував нудні уроки, часом бешкетував, за що і був виключений та переведений до Воронезької гімназії.

У 1833 році Микола вступив до Харківського університету на історико-філологічний факультет. Він захоплюється літературою і мистецтвом, вивчає іноземні мови, знайомиться з талановитими професорами. Зближення з гуртком українських романтиків Харківського університету незабаром визначило його захоплення фольклором і козацьким минулим України, сформувало його інтереси до пізнання українського народу. Костомаров побачив, що українці – окремий народ зі своєю мовою та культурою.

Він хотів дізнатись, звідки цей народ пішов і з чого починалася його історія – так він прийшов до історії слов'янства, Київської Русі. Також у своїх працях доводив, що Київська Русь – це держава, яка склалася на українських землях.

Після закінчення університету у 1837 році юнак пішов на військову службу юнкером Кінбурзького драгунського полку.

У місті Острогожську, де стояв полк, він одразу відшукав архів, де зберігалися справи колишнього козацького полку з часів його заснування. Майже все літо Микола Костомаров вивчав матеріали і склав за ними та підготував до друку історичний опис Острогожського слобідсько-

го полку, який, до речі, був сформований з переселенців-реєстрових козаків Чернігівського і Ніжинського полків.

Розчарувавшись у військовій службі, М. І. Костомаров вирішує присвятити своє життя науці і літературі. Він починає писати під псевдонімом Ієремія Галка. На початку 1838 року виходить перший твір «Сава Чалий», виданий на «южнорусском языке», що для того часу було неабияким викликом. Через рік світ побачили збірники «Українські балади» та «Вітка», трагедія «Переяславська ніч», переклади на українську мову Байрона.

Наприкінці 1840 р. М. І. Костомаров здає магістерський екзамен і починає працювати над дисертацією "Про причини та характер унії в Західній Росії" де висвітлює боротьбу українського народу за незалежність у XVI ст., викриває аморальність духовенства, показує народні маси як найважливіший суб'єкт історії. Дисертація була вже віддрукowana, але захист не відбувся, вона була знищена.

Цей інцидент болісно вплинув на Костомарова, проте не звернув його з обраного шляху. Друга дисертація – «Об историческом значении русской народной поэзии» була присвячена народній пісенній творчості, хоча назвав він її «русской», та насправді говорив про українську. Отримавши ступінь магістра, у 1844 - 1845 роках викладав історію в Рівенській і Київській гімназіях, а у 1846 р. у Київському університеті.

Перебування у Києві стало для Костомарова визначним етапом у його житті. Він знайомиться з видатним істориком, філологом і фольклористом М. Максимовичем. Товаришує з М. Гулаком, В. Білозерським, О. Марковичем, П. Кулішем, разом з якими у 1846 році створює

Члени Кирило-Мєфодіївського братства (гравюра і. Філонова, 1963)

таємну політичну, антикріпосницьку організацію – Кирило-Мєфодіївське товариство, до якої незабаром приєднався і Тарас Шевченко. Бере активну участь у складанні програмних документів — "Книги буття українського народу", "Статуту

Слов'янського товариства св. Кирила і Мєфодія", відозв "До братів-українців", "До братів-росіян", "До братів-поляків" та ін. В них йшлося про пропаганду ідеї визволення і єднання слов'янських народів на засадах рівності і братерства.

Весною 1847 р., за доносом провокатора, М. Костомарова заарештували разом з М. Гулаком, В. Білозерським, П. Кулішем, О. Навроцьким та Т. Шевченком.

Арешт Костомарова відбувся саме напередодні його весілля з Аліною Крагельською. Річне ув'язнення в казематі "Третього відділу", а потім у Петропавлівській фортеці негативно вплинуло на його здоров'я, через виснажливі допити він отримав нервовий зрив.

Миколу Костомарова висилають до Саратова і забороняють займатись науковою діяльністю. Але було листування – воно стало єдиним способом підтримки зв'язків із науковим світом. Він продовжував збирати джерела для праці про Богдана Хмельницького.

Тоді ж почав писати про побут у Московській державі XVI–XVII століть. Для цієї роботи він вирушав у етнографічні поїздки, збираючи стародавні пісні й перекази, одночасно знайомлячись із життям простого люду. Понад 8 років пробув він у засланні.

СТОРИНКАМИ ІСТОРІЇ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Після звільненні у 1856 році від поліцейського нагляду, Микола Іванович вирушив за кордон, побував у Швеції, Німеччині, Швейцарії, Франції, Празі й Італії. Повернутися до Києва йому не дозволили через те, що свого часу він користувався неабияким авторитетом серед київського студентства, так збурював молодь, що вони з лекцій виносили його на руках. Після арешту інтерес суспільства до його праць тільки зріс. Костомарова сприймали як символ вільної України.

У 1859 прийняв запрошення посісти кафедру російської історії Петербурзького університету. Але і в Санкт-Петербурзі Микола Іванович завдав певного клопоту російській владі. В 1860-і роки в Сибіру сталася цікава ситуація: затримали кількох людей, які теж мали таємне товариство і закликали до створення автономії Сибіру: говорили, що Сибір має таке відношення до Росії, як Америка до Британії. На допиті затримані розповіли, що вони слухали лекції Костомарова.

У той час лекції були публічні, туди могли приходити вільні слухачі. Диспути М. Костомарова з відомими російськими офіційними істориками перетворювалися практично на вистави, на які продавали білети, рекламували через афіші. Про це писали газети, було багато карикатур про твердження Костомарова, що Русь походить не від норманів, не від варягів, а від жмудів – литовців. Він любив нівелювати постулати, які вважалися єдиноправильними в Росії і любив полемізувати.

До Костомарова говорили, що самодержці створили Русь, що Рюрик був самодержець. А він натомість доводив, що у них була самоправність, існувало віче. Саме на відмінності цієї самоправності будувалася різниця самоврядування росіян та українців. Ці думки були дуже важливі, бо вони давали зброю в руки всього українського руху аж до 80-х років XIX століття.

Відвідував ці лекції і Т. Г. Шевченко, який після підневільної десятирічної солдатчини повернувся до Петербургу. М. І. Костомаров продовжує працювати над історичними працями, розбирає і аналізує архівні матеріали, публікується у найпопулярніших журналах, влаштовує літературні "вівторки", куди сходяться земляки-українці. Бере активну участь у створенні журналу "Основа", єдиного на той час українського видання в Росії, де друкували свої твори відомі українці.

На початку 1862 р. залишає роботу в університеті і зосереджується на науковій праці. 1863 року він дістав запрошення очолити кафедру в Київському університеті, 1864-го аналогічний виклик прийшов з Харкова, а 1869 року його знову запросили в університет святого Володимира. Але російський уряд не дозволив Костомарову відновити викладання.

За останні двадцять років свого життя Микола Іванович написав понад 300 історичних, публіцистичних і літературних творів. Основними працями його життя стали «Богдан Хмельницький», «Руїна», «Мазепа» і

«Мазепинці», фундаментальна праця «Російська історія в життєписах її найважливіших діячів», «Північноруське народоправство» і «Непевний час Московської держави». Особливий інтерес

представляє його наукова розвідка «Останні роки Речі Посполитої».

У 1873 році розлучені долею 26 років тому, напередодні весілля, якому завадили арешт та заслання, Микола Костомаров і Аліна Крагельська (овдовіла на той час, мати трьох дітей) зустрілися знову. У 1875 році, після смерті матері, без якої він не уявляв свого життя і творчої діяльності, здоров'я Костомарова значно погіршилося. Підтримати його у важку годину приїхала Аліна Леонтіївна.

Через два роки вони обвінчалися і 10 років, до самої смерті Костомарова, прожили разом. 6 квітня 1885 року, у день пам'яті святих Кирила і Мефодія, здоров'я вченого різко погіршилося. Вранці 7 квітня він помер у своїй квартирі у Петербурзі.

Ім'я Миколи Костомарова тісно пов'язано з Чернігівщиною – в селі Дідівці Прилуцького району пройшли його щасливі роки життя з Аліною Крагельською.

У 2008 році розпочалося створення історико-меморіального

комплексу «Садиба Миколи Костомарова».

На сьогодні основні будівельні роботи з відновлення музею-садиби завершилися. Громадські активісти разом

з місцевими жителями прибрали ділянку та посадили дерева, які в майбутньому будуть прикрашати садибу. Також у музеї вже розміщені перші експозиції, присвячені постаті Миколи Костомарова та Кирило-

Мефодіївському товариству.

Музей-садиба готова прийняти всіх охочих.

За матеріалами

До 200-річчя музею-садиба Миколи Костомарова зможе прийняти перших відвідувачів [Електронний ресурс] // Рідна країна. Громадський рух М. Томенка. – Електрон. дані. – Режим доступу : <http://ridna.in.ua/2017/04/13/do-200-richchya-muzey-sadiba-mikoli-kostomarov-zmozhe-priynuyati-vidviduvachiv/> – Дата останнього доступу: 18.05.2017. – Назва з екрану.

Шурхало Д. Микола Костомаров – український історик, який надихав сибірських патріотів [Електронний ресурс] / Дмитро Шурхало. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28491994.htm> – Дата останнього доступу: 18.05.2017. – Назва з екрану.

РАДИМО ПРОЧИТАТИ

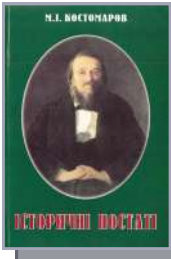
Костомаров М. Богдан Хмельницький : іст. нарис : для серед. та ст. шк. віку / М. Костомаров ; [упоряд. і передм. В. О. Замлинського] ; худож. Л. А. Кацнельсон. - К. : Веселка, 1992. - 91 с. : іл. – (Гетьмани України).

Художньо-документальна книжка про гетьмана України, визначного державного діяча і полководця Богдана Хмельницького, містить листи, універсали, накази тієї епохи, гарно ілюстрована. Цікавим є розділ, який розкриває образ Б. Хмельницького у фольклорі.

Костомаров М. Галерея портретів : біогр. нариси : для серед. та ст. шк. віку / М. Костомаров ; [упоряд. і передм. В. О. Замлинського] ; перекл. з рос. М. Ілляш ; худож. С. К. Семендяєв. - К. : Веселка, 1993. – 324 с.

Біографічні нариси відомого дослідника вітчизняної історії Миколи Костомарова про виданих діячів української історії та культури.

Костомаров М. І. Історичні постаті / М. І. Костомаров ; перекл. І. С. Голуб. – Дніпропетровськ : Січ, 2008. – 618 с.

До книги увійшли портрети видатних діячів історичного минулого України, а також «Автобіографія» ученого із самобутніми замальовками науково-літературного життя того часу.

Костомаров М. І. Закон Божий : книга буття українського народу / М. І. Костомаров. - К. : Либідь, 1991. - 40 с.

Програмний твір Кирило-Мефодіївського товариства, написаний наприкінці 1845 – поч. 1846 рр.

У творі сформульовано завдання українського суспільства звільнитися з-під влади російського царя та ідеї відродження України, народоправства, піднесення національної свідомості. Проголошується, що саме Україна, маючи славетну історію та козацтво, покликана стати незалежною республікою в Союзі слов'янських народів.

Костомаров Н. І. Автобіографія. Бунт Стеньки Разіна / Н. І. Костомаров. - К. : Наукова думка, 1992. – 511 с.

Автобіографія містить спогади, які доволі повно відкривають життєвий шлях М. І. Костомарова, всебічно характеризують його особистість та вміщують опис подій епохи, в якій формувався його світогляд.

«Бунт Стеньки Разіна» - видатна пам'ятка історіографії про селянську війну 1670-1671 рр. в Росії, її витоки та відголоски в Україні.

Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів / М. Костомаров ; переложив О. Барвінський. - К. : Україна, 1991. - 494 с.

Містить найважливіші дослідження М. І. Костомарова з фольклористики, літературознавства, а також окремі публіцистичні виступи, що мають безпосереднє відношення до історії української культури.

Костомаров Н. І. Исторические произведения, автобиография / Н. І. Костомаров. - К. : Изд.- во при Киев. ун-те, 1989. - 736 с.

До книги вибраних творів відомого історика, етнографа, фольклориста і письменника М. І. Костомарова (1817-1885) включені оригінальні дослідження історичного минулого Малоросії, яскраві історичні портрети її видатних діячів, також «Автобіографія» вченого, яка містить своєрідні замальовки науково-літературного життя його часу.

Костомаров М. І. Слов'янська міфологія : вибрані праці з фольклористики й літературознавства / М. І. Костомаров. - К. : Либідь, 1994. - 384 с.

Збірник містить найважливіші його дослідження з фольклористики, літературознавства, а також окремі публіцистичні виступи, що мають безпосереднє відношення до історії української культури.

Костомаров Н. І. Мазепа / Н. І. Костомаров. - М. : Республіка, 1992. - 336 с.

Одну зі своїх наукових праць Микола Костомаров присвятив гетьману Івану Мазепі - однойменна монографія і досі є самим докладним дослідженням цієї особистості. З ім'ям Мазепи пов'язаний важливий період історії України - «Гетьманщина», який, не зважаючи на минулі століття, залишається одним з найбільш політизованих, а фігура Мазепи навіть сьогодні є предметом нескінченних суперечок.

Смолій В. А. Микола Костомаров : Віхи життя і творчості : енциклопедичний довідник / В. А. Смолій, Ю. А. Пінчук, О. В. Ясь. - К. : Вища школа, 2005. - 543 с. : іл.

Довідник містить понад 1000 статей, в яких висвітлено основні віхи творчого та життєвого шляху визначного вітчизняного історика, письменника, етнографа і фольклориста, українського громадсько-політичного діяча XIX ст. М. Костомарова. Розглянуто твори вченого, періодичні та неперіодичні видання, в яких він публікував свої студії, найважливіші населені пункти, місцевості та регіони, пов'язані з біографією науковця, окреслено сфери і напрями його діяльності. Подано інформацію про відомих дослідників життя і творчості видатного діяча та їхній внесок у костомаровознавство.